

APUNTS SOBRE ELS AVENCS DEL PUIG MAJOR (Escorca, Mallorca)

per Miquel TRIAS
de la Secció d'Espeleologia del G.E.M.

Resum

Presentam aquí la descripció de quatre cavitats inèdites ubicades prop del cim del Puig Major, zona poc coneguda espeleològicament per albergar una base militar. La més notable d'elles, l'Avenc des Mamuts, té una fondària de 105 m. Una altra, el Clot des Teixos, amb els seus 1.360 m d'altitud, és la localitat més alta de la rata-pinyada *Myotis myotis* de Mallorca.

Abstract

The description of four pot-holes situated near the top of the Puig Major is presented. Very few speleological data were known because this area is a military base. The most outstanding of the pots is Avenc des Mamuts, 105 m deep. Another one, Clot des Teixos, 1.360 m high, is the highest majorcan site of the big bat *Myotis myotis*.

Introducció

El Puig Major de Son Torrella o de Torrelles és la muntanya més alta de Mallorca i la més destacada dins el conjunt de la Serra de Tramuntana. No tan sols és la més alta sinó també la més bella, amb els accesos més espectaculars, i la possibilitat de molts d'itineraris excursionistes, incloent travesies no massa cansades i ben variades. Amb la popularització de l'excursionisme a l'Illa, la seva pujada s'havia convertit en una clàssica, cantada per un dels poetes de l'Escola Mallorquina (OBRADOR, 1964). Els itineraris més fets partien de Son Torrella o de Montnàber per la Coma de n'Arbona seguint el camí dels nevaters. Un caminet ben construït feia més còmode el trajecte per l'aspre roquissar.

Dissortadament a finals dels anys cinquanta s'hi construeix una estació de radar militar, i la muntanya es fa inaccessible als excursionistes, almenys les parts properes a les construccions. Unes grandioses esferes ben visibles al cim demostraven fins a quin punt havia arribat la destrucció del paisatge mallorquí. Si bé que amb el temps alguns excursionistes agosarats començaren a trescar el Puig i a atracar-se a les instal·lacions militars, la

prospecció espeleològica no hi va arribar, i poques notícies teníem de cavitats properes al cim i a la carretera d'accés.

Una bona excepció a aquest panorama era precisament l'Avenc des Mamuts, que per esser molt aprop d'un dels edificis de la base era conegut, i amb molt poc seny, emprat com a abocador. Havent tengut notícies d'aquesta cavitat i de la seva presumible fondària, l'Speleo Club Mallorca va sol·licitar permís a les autoritats militars per visitar-lo, i el 16 de març de 1975 va efectuar una exploració fins a -60.

Per diverses causes l'avenc va romandre ignorat durant onze anys fins que recentment, i aprofitant la boníssima disposició de l'actual comandament de la base, hem tengut ocasió de completar l'exploració i fer prospecció per les proximitats del cim. Fruit d'aquesta activitat és la nota que presentam i que no pretén ser un estudi de les cavitats del Puig Major en conjunt, sinó només d'un grup d'elles definides per esser fàcilment accessibles des de les instal·lacions militars i que foren explorades amb l'Avenc des Mamuts, objectiu principal

de les activitats de la Secció d'Espeleologia del G.E.M. de finals de 1986 i principis de 1987.

Volem agrair al Sr. Joan Oliver qui està al càrrec de les instal·lacions militars, el permís per accedir-hi, a més de la seva magnífica col·laboració que ens ha facilitat extraordinàriament la nostra tasca. Igualment hem de manifestar el nostre reconeixement a tot el personal de la base, de qui no hem rebut més que atencions en tot moment i ajuda quan l'hem haguda de mester.

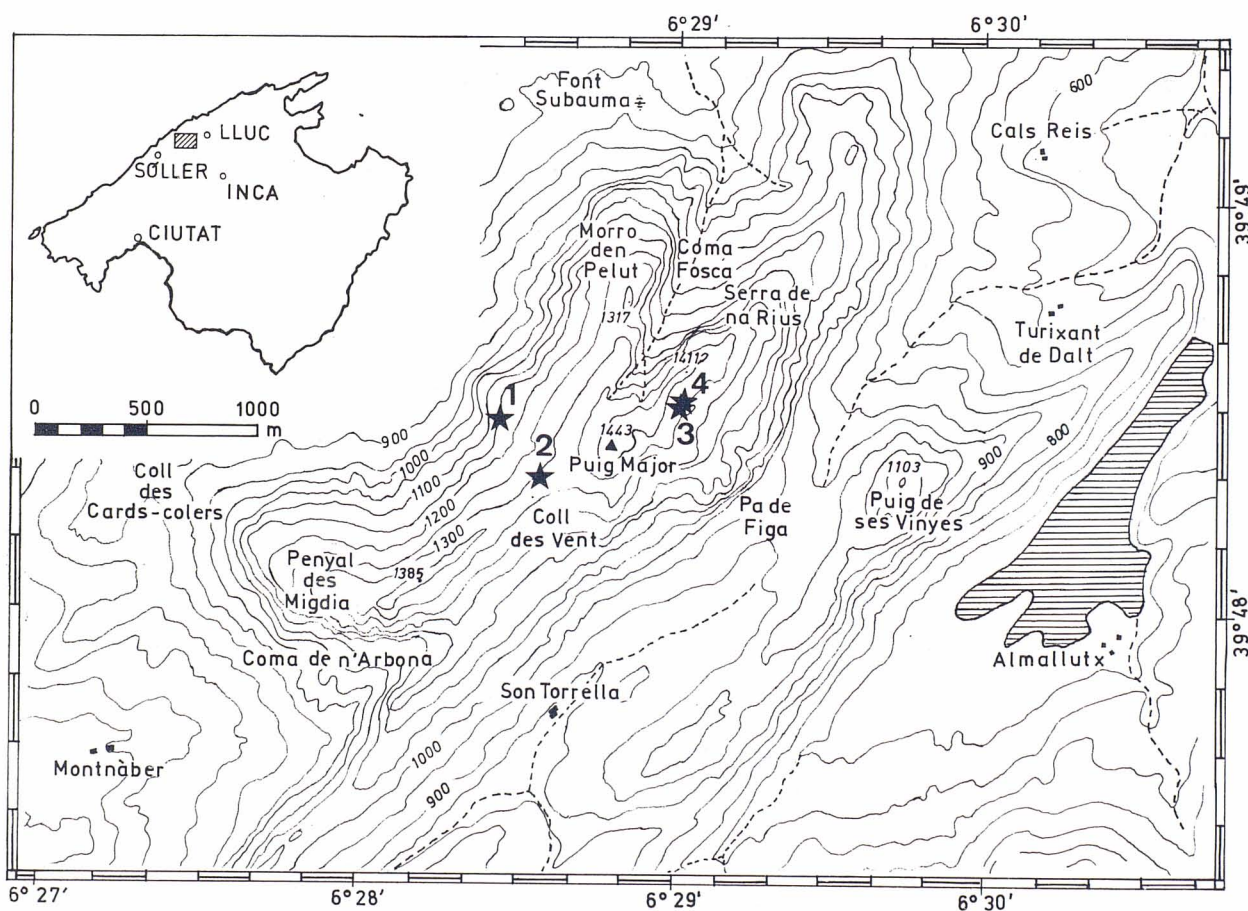
No podríem deixar de fer menció dels companys del G.E.M. que han intervingut en aquestes exploracions, començant per l'entusiasta J.M. Álvarez, autèntic motor de la campanya, en la què han pres part també amb plena dedicació B. Company, V. Flores, A. Nadal i P.L. Cantó. Hem d'agrair també a J.A. Alcover la identificació del material quiroptològic esmentat més avall.

Aspectes geogràfics

Situat equidistant entre Lluc i Sóller, en el bell mig de la Serra Nord, el Puig Major forma un massís

allargassat en direcció NE-SO, dominat a 1.443 m per la piràmide del cim (l'altitud és discutible ja que va esser aterrat per construir-hi la base de radar). Dins aquest massís hi podem distingir diverses parts amb entitat pròpia: cap al NE, el cim es continua per la Serra de na Rius, separada del Morro den Pelut per la Coma des Ribell o Coma Fosca que arriba pràcticament fins al cim. A poc més d'un quilòmetre del cim cap al SO, el Penyal des Migdia aixeca el seu imponent cingle dominant la Vall de Sóller. A l'altra banda de la Coma de n'Arbona, la Serra de Son Torrella continua el massís cap al SO. Més avall en direcció SE i clarament separat pel Coll de ses Escudelles hi trobam el contrafort del Puig de ses Vinyes.

Geològicament tot el conjunt és un paquet de calcàries massives grises del Lias inferior, part culminant de la cúpula anticlinal de la segona sèrie dels plecs que seguint una empenta del SE han format la Serra Nord (COLOM, 1975). La complicació tectònica i l'acció erosiva han donat origen als característics perfils piramidals del Puig Major amb timbes a totes les seves cares; recordem que la majoria de muntanyes de la Serra presenten una

Mapa general del massís del Puig Major amb la situació dels avencs. Els números són els mateixos del text. El mapa ha estat idealitzat, suprimint-hi totes les construccions modernes.

vessant SE de pendent suau i una cara NO molt rosta, prop de la vertical.

Les formes càrstiques superficials, com és habitual a les parts altes de la Serra, en general no són gaire desenvolupades: rossegueres, lapiaz de diàclasi de poca fondària i algunes zones de relles petites dominen el paisatge. Contrastant amb la tònica general, la zona on s'obri el Clot dels Teixos presenta un bon modelatge càrstic. Aquella és el principi del coster que des del cim de la Serra de na Rius davalla en direcció al Puig de ses Vinyes, per acabar caient per l'imponent espadat del Pa de Figa fins al Coll de ses Escudelles. Aquí hi trobam excavada qualche dolina, no gaire extensa però de destacable fondària, alguns rellars i especialment notables exemplars d'avencs orbs i corredors càrstics, dels quals n'és un bon exemple el mateix Clot des Teixos.

Descripció dels avencs

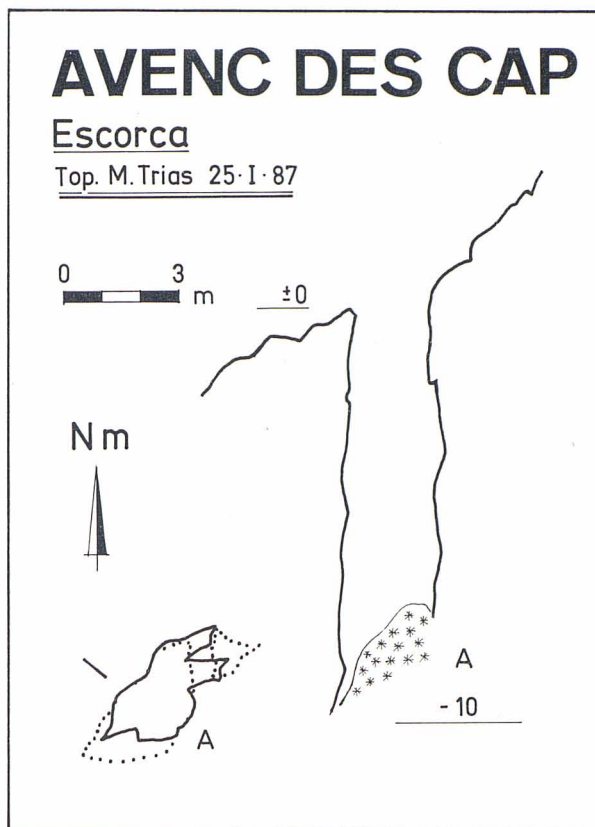
En conjunt les caverne que descrivim en aquestes planes, presenten la característica comú d'esser cavitats verticals com és pràcticament general a les parts altes dels massisos, enfora dels nivells de base. Ara bé, dins aquest conjunt, presenten diferències prou notables per oferir-nos una casta de mostruari tipològic de cavitats verticals.

Dues d'elles (Avenc des Cap i Avenc Meu) són poca cosa més que formes de superfície, genèticament associades als esquetjars on s'obrin. Per ventura, l'Avenc des Cap presenti els trets típics dels *tessereft* (GINÉS et alia, 1980), cavitats d'evolució nival. És interessant que ens fixem que un dels aspectes d'aquests avencs, les parets solcades per canals de dissolució les trobam també a l'Avenc Meu.

Per altra part l'Avenc des Mamuts és un típic avenc de dissolució; els diferents pous que el formen s'han originat a partir de cavitats fusiformes, excavades sobre diverses fissures privilegiades per l'aigua infiltrada a la superfície d'una manera difusa. En canvi el Clot des Teixos s'ha originat gràcies a un aport hídric més concentrat, ja que ha funcionat com a engolidor d'una enclotada dins un esquetjar, si bé que els fusos coalescents de la seva zona interior semblen excavats per aigua d'infiltració zenital.

1. AVENC DES CAP

És un pou de 10 m de fondària sobre diàclasi NE-SO. La boca subdividida en dues parts desiguals, és lleugerament més grossa que el fons. Aquest fet i el modelatge de les parets formant canals i arestes molt marcats, fa que pensem que aquesta petita cavitat s'hagi fet fonda gràcies a l'acumulació de

neu, mecanisme que com hem vist més a dalt és típic dels *tessereft* algerins (GINÉS, et al., op. cit.).

2. AVENC DES MAMUTS

La cavitat s'obri a la cara Nord del Puig, 10 m per davall del Coll des Vent. La seva boca de 2×1 m ens posa en comunicació amb un pou de 70 m, el **Pou Major**. La part inicial d'aquest està sobre diàclasi NO-SE, a partir de -10 en segueix una altra de direcció NE-SO. Sobre aquests dos sistemes s'organitza tota la cavitat.

La davallada del **Pou Major** està animada per diversos accidents, a -28 hi trobam **Es Caneranos**, dos grandiosos blocs de roca *in situ* que l'excavació del pou seguint dues diàclasis paral·leles ha deixat a l'aire. Davall d'ells hi ha **Es Nínxol**, un bon refugi contra la caiguda de pedres, ben necessari en aquest pou. Pocs metres més avall d'**Es Nínxol** la planta del pou es fa rodona, per eixamplar-se passat el **Cul Fals**, replà rost cobert de pedres inestables, per sort fàcilment evitable. D'aquí la baixada és aèria fins al fons del pou a -72 m.

Aquest té planta en escaire seguint els dos sistemes de diàclasi, i un fort pendent. Des de la seva part alta podem accedir a través d'una finestra per davall d'un bloc pla d'aparença ominosa, al **Pou de sa Llosa** de 10 m de fondària, sense massa interès, tret del bufador que hi trobam abaix, a -72

i que pensam que pugui comunicar amb la part inferior del **Pou des Cans**.

Al darrer citat hi penetram pel **Pas des Vent**, situat entre els enderrocs de la part baixa del fons del **Pou Major**, a -75. Es tracta d'un buit de planta respectable: al principi té 8 × 3 m, en el fons assoleix els 20 × 7, formant una sala de direcció major NE-SO. Amb els seus 28 m de fondària el **Pou des Cans** en porta a -105, cota més baixa de l'avenc.

Tornant al **Nínxol**, ben davant d'ell hi tenim el **Pou de s'Artista**. Hi accedim amb una travessia començada desde l'ancoratge situat a 5 m per damunt del **Nínxol**. Aquest pou de 10 m de fondària sobre diàclasi NE-SO, es continua per una galeria de sòtil inabastable situada aproximadament damunt del **Pou des Cans**, enc que sens indicis de comunicació.

Morfològicament el predomini correspon a la dissolució, amb algunes zones on els processos clàstics tenen una certa significació (sala al fons del **Pou des Cans**); més poc important volumètricament és la litogènesi, si bé que els recobriments parietals són molt abundants.

En el curs de les nostres visites collirem bastants d'ossos de quiròpters, pertanyents a l'espècie *Myotis myotis*, rata-pinyada de mida grossa que actualment sembla que no habita la cavitat, una dada més en el registre dramàtic de la desaparició d'aquests mamífers.

Com hem dit abans, la proximitat de l'Avenc des Mamuts a les instal·lacions militars ha fet que, com passa massa sovint, hagi estat aprofitat com a

abocador per tota classe de deixalles, fins i tot bidons grossos. Entre les coses que s'hi han tirat es troben dispositius d'emissió i conducció de microones dels aparells de radar i de comunicacions de la base. El fet que aquestes peces emiteixin en funcionament radiacions perilloses, ha permès especular que a l'avenc s'hi llançaven materials radioactius, idea que ha estat recollida per la premsa regional en un article, per altra part ple de desbarats en l'aspecte espeleològic (*Última Hora* del dia 18-7-1985).

Malgrat la poca base d'aquestes suposicions, l'assumpte ha estat comprovat tant per interès dels responsables de les instal·lacions com pel propi interès dels exploradors. De fet ni l'ambient del pou on s'acaramullen les restes, ni les peces sospitoses han mostrat, exposades al comptador Geiger-Müller, nivells de radioactivitat distingibles de l'ambiental.

3. AVENC MEU

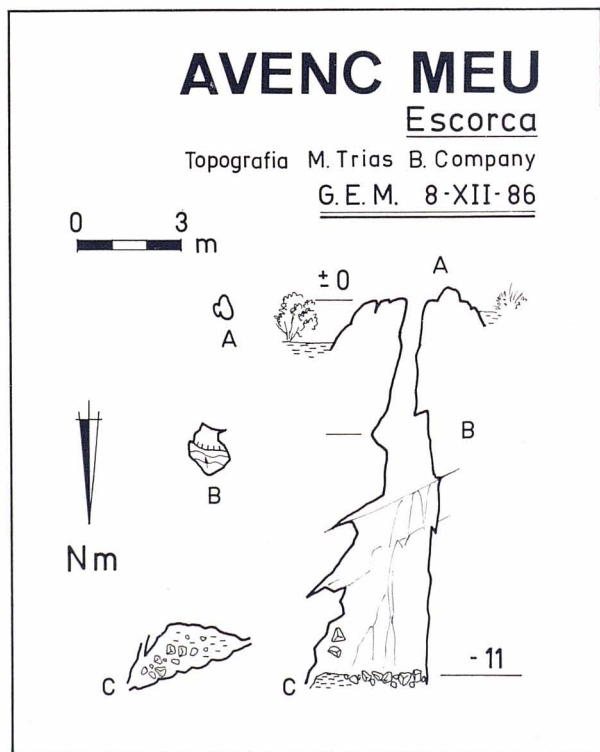
Petita cavitat de 11 m de fondària situada entre la dolina que trobam davall del Clot des Teixos i una altra dolina més a Ponent. Al seu únic pou hi entram per una boca de 60 × 40 cm; al principi subvertical, el pou mentres davalla es va eixamplant i girant fins a fer-se acampanat seguint diàclasi NE-SO. El fons de terra i pedres té unes dimensions de 4 × 1 m. Dins l'apartat morfològic, destacarem les canals de corrosió que solquen les parets de la seva zona inferior, del tot similar a l'esquetjar exterior.

4. CLOT DES TEIXOS

Com ja hem dit, davallant des del cim de la Serra de na Rius, i una mica més a Ponent, trobam una zona molt carstificada superficialment; dins ella i molt vistable, una petita dolina presenta la seva paret Sud coberta d'eura. Per damunt el costat NE de la dolina, uns arbres ens mostren la situació del Clot des Teixos.

Aquest s'ens apareix com a un *corredor càrstic*, fenomen també conegut amb el nom de *bogaz* què és el que se li dona en el Carst (MAIRE, 1980). De fet aquesta forma càrstica es diferencia d'un avenc de diàclasi, en que és una forma de superfície de poca fondària. En el nostre cas, el corredor comunica amb un autèntic avenc a la seva part Oest. La zona hipogea consta de dues parts ben diferenciades: un pou de 19 m amb un replà a la meitat, la segona és un rosari de petits fusos escalonats sobre diàclasi NO-SE, que davallen fins a -36, mínima cota de la cavitat. La morfologia de dissolució té un predomini quasi absolut a tot l'avenc.

Tal com ja hem dit, podem suposar una gènesi diferenciada: els pous s'haurien excavat a partir de

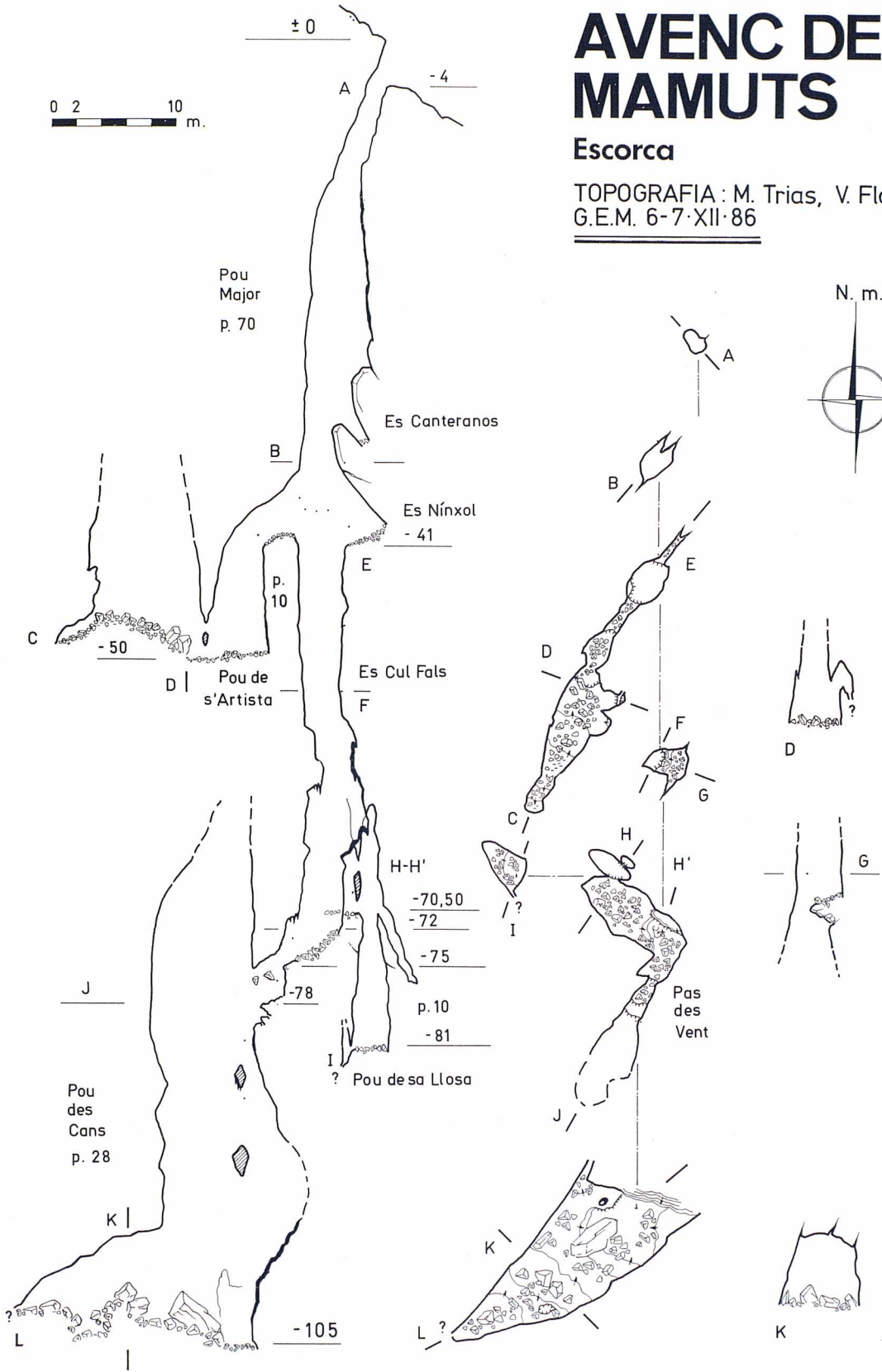
AVENC DES MAMUTS

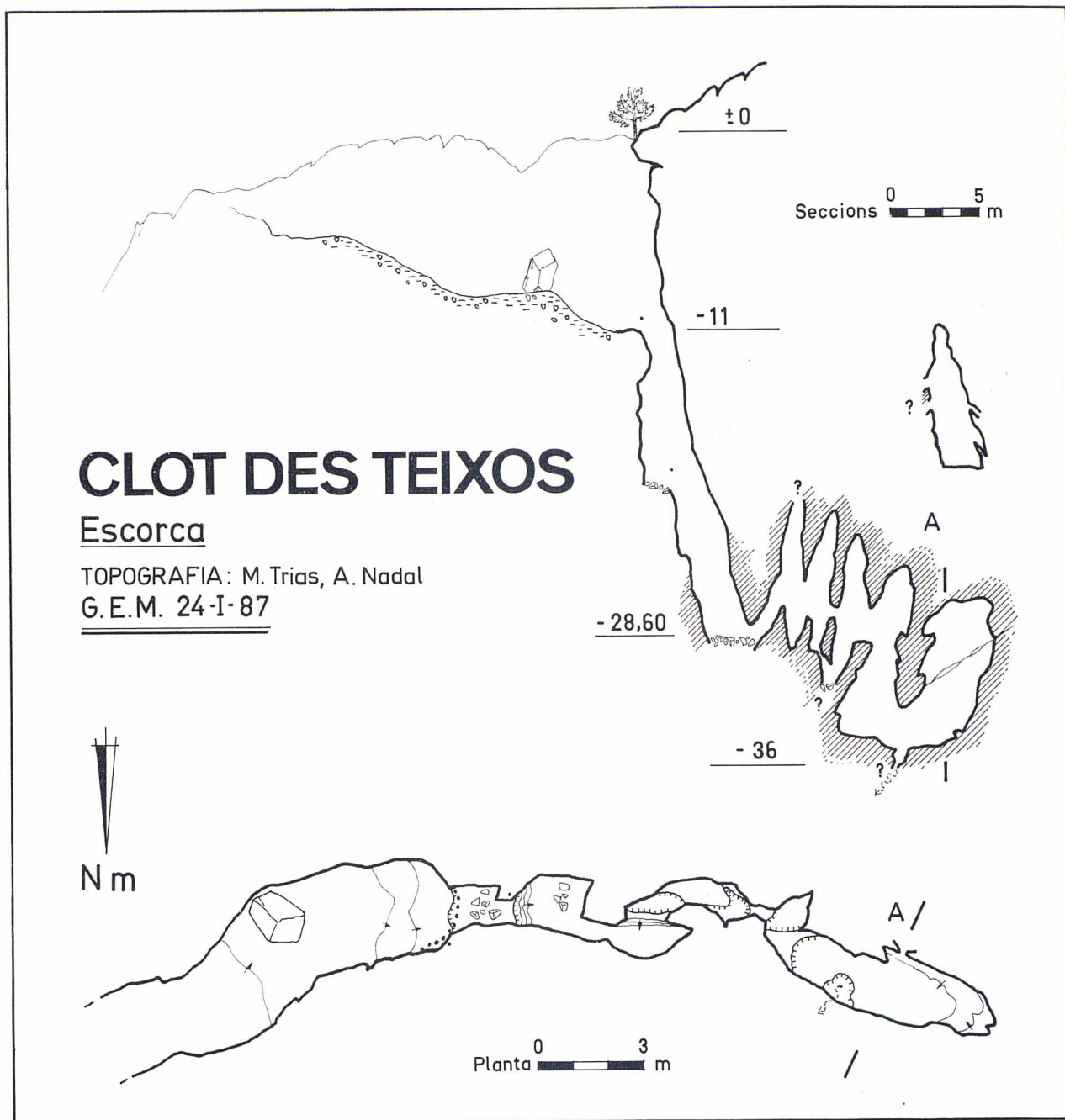
Escorca

TOPOGRAFIA : M. Trias, V. Flores
G.E.M. 6-7-XII-86

N. m.

l'aigua recollida en el corredor, què en temps passat en podria replegar més (ara és a una eminència del terreny, però podria haver estat enclotat); en la gènesi dels fusos tendrien més importància els aports difusos de l'esquetjar que tenen a damunt.

Aquí també trobarem restes de *Myotis myotis*; per tant aquest avenc, situat a 1.360 m d'altitud, és la localització més alta de la dita espècie a Mallorca.

Aquestes enclotades són amb els penyals, per les seves condicions d'ombra i humitat, excel·lent refugi per a les espècies vegetals relictos de temps més freds i que ara són pròpies de regions centreuropees. Hi trobam teixos (*Taxus baccata*) junt amb els arbres de fulla caduca, rotaboc (*Acer granatensis*) i pomera borda (*Sorbus aria*).

Bibliografia

- BONNER, A. (1977): *Plantes de les Balears*. Editorial Moll. Ciutat de Mallorca.
- COLOM, G (1975): *Geologia de Mallorca*. Diputació Provincial de Balears. Ciutat de Mallorca.
- GINÉS, J. et alia (1980): «Estudi geo-espeleològic del massís de Massanella (Escorca, Mallorca). 1.-Les cavitats del Puig den Galileu». *Endins*, 7: 3-16. Ciutat de Mallorca.
- MAIRE, R. (1980): «Elements de karstologie physique». *Spelunca*, especial n.º 3. Paris.
- MASCLANS, F. (1958): *Guia per a conèixer els arbres*. Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona.
- OBRADOR, M. (1964): «La Roqueta», recollit a *Selecció de Poemes*. Obra Cultural Balear. Ciutat de Mallorca.
- SERVICIO GEOGRÁFICO DEL EJÉRCITO (1962): «Cartografía Militar de España». Fulla 670; Quart I. Escala 1:25.000. Madrid.